

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-58>

УДК 331.101.262

РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ТА ДОСЯГНЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTI В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ДИНАМІЧНИХ ЗМІН

DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL AND ACHIEVEMENT OF SOCIAL COHESION IN THE CONTEXT OF STRATEGIC POTENTIAL FORMATION AND DYNAMIC CHANGES

Кохан Маріанна Остапівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9358-2200>

Гнилянська Леся Йосифівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2924-7165>

Головнєв Віталій Ігорович

аспірант,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1597-5703>

Kokhan Marianna, Holovnov Vitalii

Ivan Franko National University of Lviv

Gnylianska Lesia

Lviv Polytechnic National University

Метою статті є аналіз особливостей розвитку людського капіталу та досягнення соціальної згуртованості в умовах формування стратегічного потенціалу та динамічних змін. Встановлено, що компетенції, здоров'я, в тому числі психологічне благополуччя та культурний капітал визначають економічний розвиток. Розвиток людського капіталу досягається завдяки підвищенню рівня освіти та навичок індивідів таким чином, щоб вони могли повноцінно брати участь у соціальному політичному та економічному житті. Людський капітал, як елемент стратегічного потенціалу, є важливим джерелом економічного та соціального розвитку країни. Досягнення соціальної згуртованості через розвиток людського капіталу є ключовим аспектом стабільності та процвітання суспільства, формування стратегічного потенціалу, зокрема в умовах динамічних змін. Виявлено основні шляхи, які сприяють досягненню цих цілей. Виділено основні проблеми, що формують якість людського капіталу та соціальну згуртованість в Україні. Напрями забезпечення розвитку людського капіталу в контексті соціальної згуртованості включають такі елементи: основна мета (збільшення людського капіталу та покращення соціальної згуртованості), керунки (компетенції, система охорони здоров'я, демографія та ринок праці, бідність та соціальна ізоляція), цілі (підвищення рівня компетенцій та кваліфікації громадян, зокрема цифрових компетенцій, покращення здоров'я громадян та ефективності системи охорони здоров'я, збільшення та покращення використання людського капіталу на ринку праці, зменшення рівня бідності та соціальної ізоляції, поліпшення доступу до послуг, що надаються у відповідь на демографічні виклики), заходи втручання.

Ключові слова: людський капітал, соціальна згуртованість, стратегічний потенціал, зміни, розвиток.

The purpose of the article is to analyze the peculiarities of human capital development and achievement of social cohesion in the context of strategic potential formation and dynamic changes. It has been established that competencies, health, psychological well-being and cultural capital determine economic development. Human

capital development is achieved by improving the level of education and skills of individuals so that they can fully participate in social, political and economic life. Human capital, as an element of strategic potential, is the main source of economic and social development of a country. Achieving social cohesion through the development of human capital is a key aspect of the stability and prosperity of society, and the formation of strategic potential, in particular in the context of dynamic changes. The main ways to achieve these goals are identified. The main problems that shape the quality of human capital and social cohesion in Ukraine are highlighted. Directions for ensuring the development of human capital in the context of social cohesion include the main goal (increasing human capital and improving social cohesion), directions (competencies, health care system, demography and the labour market, poverty and social isolation), goals (increasing the level of competences and qualifications citizens, in particular digital competences, improving the health of citizens and the efficiency of the health care system, increasing and improving the use of human capital in the labour market, reducing the level of poverty and social isolation, improving access to services provided in response to demographic challenges), intervention measures (alignment of education and training process with the needs of the modern economy, formation of an infrastructure network and ensuring equal access to information, improvement of legislation and governance, public health and efficiency of the health care system, physical culture in society, labour market that ensures the use of the human potential for economic development, migration policy as a tool for human capital management, access to services, including social and health care services).

Keywords: human capital, social cohesion, strategic potential, change, development.

Постановка проблеми. Розвиток людського капіталу та досягнення соціальної згуртованості є ключовими чинниками для забезпечення стійкого та прогресивного розвитку суспільства.

Людський капітал постає важливим елементом розвитку стратегічного потенціалу усіх сфер економіки та суспільства загалом. Люди з високим рівнем професійної кваліфікації та компетентностей проявляють більшу гнучкість і мають кращу здатність адаптуватися до змін у навколишньому середовищі, суспільстві та економіці, реагуючи на постійні непрості виклики та знаходячи інноваційні рішення [1].

Важливо здійснювати пошук і знаходити рішення, які спрямовані на підвищення якості людського капіталу, зміцнення соціальної згуртованості та максимізацію стратегічного потенціалу українського суспільства в умовах динамічних змін.

Забезпечення досягнення цілей, напрямків втручання, заходів та проєктів становлять стратегічні завдання держави у сфері розвитку людського капіталу та соціальної згуртованості – розширення та покращення якості людського капіталу, збільшення сфери соціальної згуртованості.

Світ динамічно змінюється, тому напрями розвитку людського капіталу повинні постійно оновлюватися та відповідати сучасним потребам і вимогам світового та національних ринків праці.

Необхідність актуалізації напрямів розвитку людського капіталу повинно стати головним завданням держави, оскільки сприяє підвищенню продуктивності, конкурентоспроможності та стійкості економіки, підтримці

високої якості робочої сили, стійкого та екологічно свідомого розвитку населення, збереженню конкурентних переваг різних видів бізнесу і країни загалом, формуванню інклюзивного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам формування розвитку людського капіталу, стратегічного потенціалу, вирішенню соціальних питань та вироблення заходів щодо вдосконалення соціальних процесів приділено увагу багатьма науковцями, як Бикова А. [1], Чабан Л. [1], Алексєєв А. [1], Юринець З. В. [3], Бабій В. [3], Олієвська М. Г. [5], Самборська О. Ю. [7].

Дослідженнями питань інвестування в людський потенціал займалися такі економісти, як Крамаренко І. С. [6], Прокопенко Н. О. [6], Мороз Н. [4], Залізна Л. [4], Кльоц Ю. Ю. [6], Войт Д. С [7], Петрух О. А. [8]. Однак, динамічні і непередбачувані зміни, соціальна дестабілізація потребують подальших наукових розвідок у напрямі розвитку людського капіталу, досягнення соціальної згуртованості в умовах формування стратегічного потенціалу та динамічних змін.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз особливостей розвитку людського капіталу та досягнення соціальної згуртованості в умовах формування стратегічного потенціалу та динамічних змін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людський капітал – це ресурс, який визначає економічний успіх, соціальний та особистий [2]. Компетенції, здоров'я, в тому числі психологічне благополуччя та культурний капітал визначають економічний розвиток людини. Розвиток людського капіталу досягається завдяки підвищенню рівня освіти

та навичок індивідів таким чином, щоб вони могли повноцінно брати участь у соціальному політичному та економічному житті. Людський капітал, як елемент стратегічного потенціалу, є основним джерелом економічного та соціального розвитку країни.

Нова модель розвитку країни має передбачати, що економічний розвиток приносить користь усім соціальним групам. Разом із процвітанням бізнесу повинен відбуватися збалансований розподіл ефектів від зростання продуктивності праці та підвищення ефективності капіталу з урахуванням просторових і територіальних диспропорцій.

Вигоди від економічного зростання можуть бути досягнуті не лише за рахунок заходів, що ведуть до подолання бідності, але також через дії, які уможливають участь у сфері праці та сприяють розвитку громадян.

Соціальної згуртованості загрожують безробіття, бідність, нерівність доходів, соціальна та цифрова ізоляція. Тому запобігання саме цим явищам має бути розглянуто у першу чергу.

Досягнення соціальної згуртованості через розвиток людського капіталу є ключовим аспектом стабільності та процвітання суспільства, формування стратегічного потенціалу, зокрема в умовах динамічних змін. Виділимо основні шляхи, які сприяють досягненню цих цілей:

- Забезпечення доступу до високоякісної освіти та навчання для всіх шарів суспільства – метою підвищення рівня знань і навичок.

- Підтримка інклюзивності, розвиток програм та ініціатив, спрямованих на долучення різних груп населення, включаючи осіб із вадами, мігрантів та інших.

- Вдосконалення соціальної інфраструктури, включаючи охорону здоров'я, житлово-комунальні послуги та інші соціальні послуги.

- Розвиток навичок, які відповідають потребам сучасного та майбутнього ринку праці, зокрема навичок у сфері новітніх технологій та цифрової грамотності.

- Підтримка розвитку малих та середніх підприємств, які створюють робочі місця та сприяють економічному зростанню [3].

- Реалізація програм соціальної взаємодії, тобто запуск програм та ініціатив, які сприяють взаємодії між різними групами суспільства, розвивають взаєморозуміння та толерантність.

- Формування громадського духу, заохочення до громадської активності та участі в

громадському житті для зміцнення відчуття приналежності до спільноти.

- Забезпечення соціального захисту, включаючи медичне страхування, пенсійні системи та інші соціальні гарантії [4].

- Розвиток програм психологічної підтримки та професійної допомоги для покращення ментального здоров'я громадян.

- Залучення до екологічних ініціатив для збереження навколишнього середовища та створення здорового житлового простору.

Аналіз ситуації в основних сферах, що формують якість людського капіталу та соціальну згуртованість в Україні, дає змогу визначити основні проблеми цього напрямку. Це стосується демографії, ринку праці, бідності та соціальної ізоляції, дефіциту компетенцій у суспільстві, необхідності покращення здоров'я громадян та ефективності системи охорони здоров'я.

Основні проблеми, що формують якість людського капіталу та соціальну згуртованість в Україні:

- Руйнування інфраструктури, втрата роботи, психологічні травми.

- Внутрішньо переміщені особи та необхідність забезпечення їм житла, роботи, доступу до соціальних послуг, міграція молоді та кваліфікованих фахівців.

- Низький рівень народжуваності та високий рівень смертності як причина старіння населення та зменшення його чисельності.

- Невідповідність кваліфікації працівників потребам ринку праці як основа зростання рівня безробіття та недоотримання доходів.

- Низький рівень доходів, нерівність в розподілі доходів, тіньова економіка як причина бідності та соціальної ізоляції [5].

- Дефіцит компетенцій, низький рівень освіти та кваліфікації, недостатня підготовка фахівців за сучасними стандартами гальмує розвиток інновацій та конкурентоспроможність.

- Низький рівень інвестицій в людський капітал, недостатнє фінансування освіти та науки, застаріла матеріально-технічна база навчальних закладів, відтік кваліфікованих педагогів гальмують розвиток економіки [6].

- Недостатній рівень розвитку соціальної інфраструктури, низький рівень доступності якісної медичної допомоги, дошкільної освіти, соціальних послуг.

- Високий рівень безробіття, недостатнє створення нових робочих місць [7].

- Недостатнє фінансування системи охорони здоров'я, недоступність якісної

медичної допомоги, відтік кваліфікованих медиків за кордон, недостатня система підготовки та підвищення кваліфікації медпрацівників [4].

– Нездоровий спосіб життя, низький рівень фізичної активності, неякісне харчування, шкідливі звички.

– Неприятливі екологічні умови, забруднення повітря та води, зміна клімату.

Представлені проблеми є тісно пов'язані між собою, і зміни в одній сфері впливають на інші. Ці проблеми негативно визначають якість людського капіталу та соціальну згуртованість в суспільстві. Важливо розвивати соціальний діалог та підвищувати рівень довіри в

суспільстві. Вирішення цих проблем є необхідною умовою для сталого розвитку України, формування його стратегічного потенціалу.

Напрями забезпечення розвитку людського капіталу в контексті соціальної згуртованості наведено на рисунку 1.

Демографічні зміни та нові виклики щодо реалізації компетентнісного підходу і формування компетенцій фахівців, які очікуються на ринку праці та в суспільному житті, вимагають дій, спрямованих на підвищення якості та ефективності формальної та неформальної освіти для різних вікових груп.

Покращення системи охорони здоров'я необхідне як через демографічні тенден-

Напрямки	Людський капітал		Соціальна згуртованість	
	Збільшення людського капіталу та покращення соціальної згуртованості	Збільшення людського капіталу та покращення соціальної згуртованості	Збільшення людського капіталу та покращення соціальної згуртованості	Збільшення людського капіталу та покращення соціальної згуртованості
Основна мета	Збільшення людського капіталу та покращення соціальної згуртованості	Збільшення людського капіталу та покращення соціальної згуртованості	Збільшення людського капіталу та покращення соціальної згуртованості	Збільшення людського капіталу та покращення соціальної згуртованості
Керунок	Компетенції	Система охорони здоров'я	Демографія та ринок праці	Бідність та соціальна ізоляція
Цілі	Підвищення рівня компетенцій та кваліфікації громадян, зокрема цифрових компетенцій	Покращення здоров'я громадян та ефективності системи охорони здоров'я	Збільшення та покращення використання людського капіталу на ринку праці	Зменшення рівня бідності та соціальної ізоляції, поліпшення доступу до послуг, що надаються у відповідь на демографічні виклики
Заходи втручання	- Узгодження освіти та навчального процесу до потреб сучасної економіки. - Формування інфраструктурної мережі і забезпечення рівного доступу до інформації. - Вдосконалення регулювання законодавства та управління.	- Покращення здоров'я громадян та ефективності системи охорони здоров'я - Поліпшення фізичної культури у суспільстві.	- Ринок праці, що забезпечує використання людського потенціалу для розвитку економіки. - Міграційна політика як інструмент управління людським капіталом.	- Покращення доступності до послуг, включаючи соціальні послуги та послуги охорони здоров'я. - Підтримка груп ризику бідності та забезпечення узгодженості дій для соціальної інтеграції.

Рис. 1. Напрями забезпечення розвитку людського капіталу в контексті соціальної згуртованості

Джерело: власна розробка

ції, можливість зменшення ризику бідності, так і професійну дезактивацію, пов'язану зі здоров'ям, оскільки здоров'я є важливим чинником для досягнення економічного зростання. Поганий стан здоров'я населення впливає на економічну активність, викликає необхідність значних державних витрат, пов'язаних з лікуванням і виплатою соціальних допомог, а також призводить до зниження доходів і зубожіння суспільства. Прогнозованим наслідком демографічного навантаження на систему охорони здоров'я буде систематичне збільшення фінансових потреб сектору охорони здоров'я внаслідок старіння населення, необхідності впровадження нових лікарських засобів і технологій, а також необхідності підвищення стандартів надання медичної допомоги. Негативні демографічні тенденції є одним з найважливіших викликів для економічного розвитку. Україна переживає феномен старіння населення, що є наслідком збільшення тривалості життя, низького рівня народжуваності та поточної вікової структури населення, шаленої міграції у час війни.

Зростання згуртованості у соціальному, економічному, екологічному та територіальному вимірах є необхідною умовою для розвитку країни та має бути державним пріоритетом. Важливо спрямувати зусилля на збільшення людського капіталу та соціальної згуртованості, що включає формування гідних умов життя та праці громадян, ефективну освіту, працевлаштування, економічну активність, безперервне навчання дорослих, зокрема підвищення їхньої компетентності та кваліфікації, справедливий і загальний доступ до охорони здоров'я, активне дозвілля, високу

екологічну свідомість, участь у громадському та політичному житті, а також постійний особистісний розвиток, участь у процесах змін у світі та в Україні. Розвиток компетенцій має включати акцент на оновлення освітніх програм та методик, програм навчання та підготовки працівників, враховуючи потреби і вимоги ринку праці, впровадження навчальних програм з фокусом на цифрові навички, технологічний розвиток та інші потрібні компетенції.

Висновки. Спрямування зусиль на розвиток людського капіталу та досягнення соціальної згуртованості в умовах формування стратегічного потенціалу та динамічних змін, реалізацію заходів втручання слугують поштовхом для забезпечення сталого розвитку суспільства та підвищення якості життя громадян. Охоплення важливих проблем розвитку людського капіталу та досягнення соціальної згуртованості, правильна реалізація описаних заходів може привести до позитивних результатів у вирішенні нагальних питань, зокрема підвищення рівня підготовки висококваліфікованих працівників та забезпечення стабільності на ринку праці, всебічного розвитку суспільства та покращення його конкурентоспроможності, створення сприятливого середовища для розвитку людського капіталу та соціальної інтеграції, покращення системи охорони здоров'я та якості життя, використання потенціалу працівників для стимулювання економічного зростання, залучення та розміщення кваліфікованих працівників для забезпечення розвитку економіки, зменшення соціальної нерівності та зростання рівня соціальної згуртованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бикова А., Чабан Л., Алексєєв А. Інвестування в людський капітал у військовий період. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-74>
2. Юринець З., Бабій В. Людський капітал та проблема його оцінки. «Проблеми становлення інформаційної економіки в Україні»: IV міжнародна науково-практична конференція. Львів : Видавництво ЛНУ. 2019. С. 288-290
3. Юринець З.В., Петрух О.А. Державне регулювання та фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 6. С. 79–82.
4. Мороз Н., Залізна Л., Луговський С. Інвестиції у сферу охорони здоров'я України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-61>
5. Олієвська М. Г. Людський капітал у контексті досягнення Цілей сталого розвитку. *Фінанси України*. 2019. № 12. С. 32–43.
6. Крамаренко І. С., Войт Д. С., Прокопенко Н. О., Кльоц Ю. Ю., Христофоров В. О. Фінансові резерви інвестиційного потенціалу національної економіки в нестійких умовах. *Економіка та держава*. 2020. № 4. С. 215–220
7. Самборська О. Ю. Людський капітал як фактор економічного зростання. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 64–72.

REFERENCES:

1. Bykova A., Chaban L., Aleksyeyev A. (2023) Investuvannya v lyuds'kyy kapital u viys'kovyy period [Investing in human capital during the war period]. *Economy and society*, vol. 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-74> (In Ukrainian).
2. Yurynets Z., Babiy V. (2019) Lyudskyy kapital ta problema yoho otsinky [Human capital and the problem of its assessment]. «Problemy stanovlennya informatsiyanoi ekonomiky v Ukraini»: IV mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya. Lviv: Vydavnytstvo LNU, pp. 288–290 (In Ukrainian).
3. Yurynets Z. V., Petrukh O. A. (2018) Derzhavne rehulyuvannya ta finansuvannya innovatsiyno-investytsiyanoi diyal'nosti v Ukraini [State regulation and financing of innovation and investment activities in Ukraine]. *Investments: practice and experience*, vol. 6, pp. 79–82. (In Ukrainian).
4. Moroz N., Zalizna L., Luhovskyy S. (2023) Investytsiyi u sferu okhorony zdorovya Ukrainy [Investments in the sphere of health care of Ukraine. Economy and society]. *Economy and society*, vol. 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-61> (In Ukrainian).
5. Oliievska M. H. (2019) Liudskyy kapital u konteksti dosiahnennia Tsilei staloho rozvytku [Human capital in the context of achieving sustainable development goals]. *Finance of Ukraine*, vol. 12, pp. 32–43. (In Ukrainian).
6. Kramarenko I. S., Voit D. S., Prokopenko N. O., Klots Yu. Yu., Khristoforov V. O. (2020) Finansovi rezervy investytsiyanoi potentsialu natsional'noyi ekonomiky v nestiykykh umovakh [Financial reserves of investment potential of the national economy in unstable conditions]. *Economy and the state*, vol. 4, pp. 215–220. (In Ukrainian).
7. Samborska O. Yu. (2019) Lyudskyy kapital yak faktor ekonomichnoho zrostanta [Human capital as a factor of economic growth]. *Ekonomika APK*, vol. 6, pp. 64–72. (In Ukrainian).